

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
VE ETV İŐBİRLİĐİYLE

-PANEL-

“80. YILDA CUMHURİYET KADINI KENDİNİ SORGULUYOR”

03 MART 2004

ACILIS

Ayfer YILMAZ
Başkent Üniversitesi
Stratejik Araştırmalar Merkezi Genel Sekreteri

Prof. Dr. Korkut ERSOY
Başkent Üniversitesi Rektör yardımcısı

PANEL YÖNETİCİSİ

Ayseli GÖKSOY
20. Dönem Manisa Milletvekili

PANELİSTLER

Prof. Dr. Nevin Gaye ERBATUR
CHP Adana Milletvekili

Av.Nimet ÇUBUKÇU
AKP İstanbul Milletvekili

Prof. Dr. Sevim Dinçer CENGİZ
Ankara Üniversitesi
Kadın Hastalıkları Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Rengin ERDAL
Başkent Üniversitesi Başhekimi

Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU
Başkent Üniversitesi
Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık
Fakültesi Dekanı

Nuray KARALAR
Gayt Elektronik Sanayi A.Ş Kurucu Ortağı
Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı

Tarih 03 Mart 2004 -Saat:14:00
Yer: Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampüsü Prof. Dr. İhsan Doğramacı Konferans
Salonu Eskişehir Yolu 20. Km. ANKARA
Tel:312-2130560-2129074-213729

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı) Sayın Konuklar, CHP Adana Milletvekilimiz Prof. Dr. Nevin Gaye Erbatur hanımefendi; AKP İstanbul Milletvekili Av.Nimet Çubukçu hanımefendi; Gayt Elektronik Sanayi AŞ. Kurucu Ortağı ve Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Nuray Karalar; Ankara Üniversitesi Kadın Hastalıkları Anabilim Dalından Prof. Sevim Dinçer Cengiz hanımefendi; Başkent Üniversitesi Başhekimi Prof. Dr. Rengin Erdal hanımefendi; Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım Mimarlık Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu hanımefendi teşrif ettiler.

Prof. Dr. Korkut ERSOY (Başkent üniversitesi Rektör Yardımcısı) - Efendim, hoş geldiniz.

8 Mart Kadınlar Günü münasebetiyle bir araya gelmiş bulunuyoruz. Bu paneli bize organize etmekte yardımcı olan, ETV'ye ve Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Müdürlüğüne çok teşekkür ederiz.

Üniversitem adına Rektör Yardımcısı olarak, bütün dinleyicilere, panelistlere bu paneli yöneten Sayın Ayseli Göksoy'a "hoş geldiniz" diyorum, başarılı bir panel geçmesini diliyorum.

Efendim, sözü Stratejik Araştırmalar Merkezi Genel Sekreteri Sayın Ayfer Yılmaz'a vermek istiyorum. Buyurun efendim.

Ayfer YILMAZ (Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Genel Sekreteri)- Değerli Rektör Yardımcım, değerli panelistler, değerli konuklar; Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi ve ETV'yle birlikte 8 Mart nedeniyle birlikte düzenlediğimiz, ancak Cumhuriyetimizin 80. Yılına da dikkate alarak; 80. Yılında Cumhuriyet kadınının kendini sorguladığı bu panele hoş geldiniz diyorum.

Bugün belirttiğim gibi, 80. Yılına kutladığımız Cumhuriyetimizde, toplumsal hayatta hâlâ eşit birey konumuna gelmemiş, töre cinayetlerinin hâkim sürdüğü ülkemizde, kadının durumunu Cumhuriyet kadını olarak nasıl sorgulayacağız?

Günümüzde ülkelerin gelişme düzeyleri artık sadece ekonomik göstergelerle belirlenmiyor. Kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşama katılım düzeyleri önemli bir gelişmişlik göstergesi olarak ibret alınıyor. Özellikle, hepimizin de yakından takip ettiği, uluslararası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler, SEDAV çerçevesinde

oluşturulan kararlar çerçevesinde; özellikle de 1980 yılının sonlarında, kadının siyasal yaşama entegrasyonunda büyük değişimler görülmeye başlanmış; kadın hareketleri, kadın sorunu ve kadının birlikteliği ve kadına çizilen yeni roller tek tek sahneye çıkmıştır.

Ülkemizde 1926 yılında Medeni Kanunun kabulü ve 1935'te de kadınlar Meclise girince her şey bitti zannedildi. Oysa, her şey yeni başlamalıydı, çünkü bu 1926'daki Medeni Kanunu, gerekse 1935'te alınan bu seçme ve seçilme hakkını toplumda kadın ve erkek arasındaki bu fırsat eşitliğini yeşertecek toplumsal eğitim süreci göz ardı edilmişti.

Bugün sadece ülkemizde değil, ama tüm dünyada kadınların toprak, su, enerji kaynaklarına erişilebilirliği çok daha kısıtlıdır. Kadınların, eğitim, sağlık ve diğer toplumsal hizmetlere erişilebilirliği de kısıtlıdır. Çoğu durumlarda kadınlar karar verme süreçlerinin dışında kalmaktadırlar. Bu durum sadece ulusal veya yerel düzeylerde değil, ev ve aile ortamında da söz konusudur. Ev yaşamında Meclis salonlarına kadar, pek çok alanlarda kadınların büyük çoğunluğu kendi yaşamları hakkında tercih yapma ya da çevresinde alınan kararları etkileneme konumunda değildir.

Ülkemizde kadının durumu, son töre cinayetini de dikkate alırsak hazindir. Geçmişte Cumhuriyet döneminin ilk yılları gibi, bazı kısa önlemlerin dışında kadın asla asli unsur olmamıştır. Kadına lazım olan varlık sıfatı takılmıştır. Kadın hâlâ sıfatlarıyla algılanmaktadır. Ya birinin karısıdır, ya birinin anasıdır, ya birinin kızıdır, ya birinin çalışanıdır. İşte bu algılanışı nedeniyle 21. Yüzyılda kadın, siyasi ve sosyal bütün yönelişlerin hedefi olmalıdır. 21. Yüzyılda başlarken hadi artık adı olmayan kadın değil, artık hayatın nesnesi kadın değil, artık hayatın öznesi olan kadını arıyoruz.

Hepimiz biliyoruz ki, haklar yasal olarak tanınsa bile, hakların varlığıyla kullanımı arasında uçurumlar vardır. Oysa, demokratik hukuk devleti insan haklarına gösterilen saygının temelinde, eğitimde, sağlıkta, ekonomide ve sosyal yapılanmada, erkek ve kadın arasındaki eşitliği hedef almaktadır. Ama hepimiz öğrendik, "eşitsin" demekle eşit olmak mümkün değildir.

Bu nedenle, Meclisimizden geçen dönemde yapılan Medeni Kanun değişikliğinin uygulanabilirliğinin sağlanması ve fırsat eşitliğine ilişkin olarak, Anayasamızın 10 uncu maddesinde yapılması gereken değişikliğin hayata geçirilmesini bekliyoruz.

Değerli konuklar; günümüzde kadının çalışma yaşamına girmesi, son yıllarda olmuştur gibi yargılar son derece yanlıştır. Kadın bin yıllardır çalışma yaşamının içindedir. Belki, bu çalışmanın günümüzde farklılığı ücretli olmasıdır. Artık kadın ücretle çalışması, kadının özgür olması sonucunu da doğurmamıştır. Oysa ki, insanları özgürleştiren çalışma hakkı veya bizatihi çalışma değil, harcayabilme egemenliğidir. Her türlü sömürü ilişkisinin egemen olduğu toplum yapılarında, kadının daha çok çalışması, kadının özgürleşmesi yerine, çok daha yaşamasını sağlamıştır.

Kadının sosyal, kültürel yaşamındaki konumunu güçlendirmesi ve eşit birey olarak hak ve özgürlüklerden yararlanması için, devlet tarafından yeterli yasal ve idari düzenlemelerin yapılması kadar, bu konuda toplumsal uzlaşımın sağlanması da önemlidir. Unutulmaması gereken kadının her düzeyde yönetime ve karar alma sürecine eşit koşullarda katılmadan, 21. Yüzyılın hedeflediği kalkınma ve uygarlık düzeyine ulaşılması mümkün değildir.

Unutulmaması gerekenlerin bunun yanında, 21. Yüzyılda kadınlar kapasitelerini geliştirmek, dünya sorunlarının çözümlerine, ülkemizde bütün sorunların çözümlerinde etkin bir rol oynama durumundadır. Ancak, bu hedefi gerçekleştirmek için, kadınlar erkeklerle eşit ortaklar olarak bir araya gelmek ve erkeğe karşı değil, erkekle yan yana yer almak zorundadırlar. Kadınları erkekleriyle eşit haklara sahip olmayan bir toplumun erkekleri de özgür olamaz. Değişimse, zaman gerektiren evrensel bir süreçtir. Bugün “kadın ve erkeğiyle 21. Yüzyıla yakışan Cumhuriyetin kadınları olarak, geleceklere ilişkin kararları vermekte hep birlikte bu salondayız ve hep birlikte bu salonda açık açık bu sorunları irdeleyeceğiz. Yeni bin yıl uygarlığın erkek ve kadın niteliklerine daha eşit bir denge içinde bulunduğu, hepimiz için bir çağ olacaktır. Bu düşüncelerle panelimizin başarılı geçmesini diliyorum, tüm panelistlere ve siz konuklara katılımlarınızdan dolayı Stratejik Araştırma Merkezimiz adına teşekkür ediyorum.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ediyorum efendim, bize bu imkânı sağlayan Başkent Üniversitesine, başta Rektörümüz Sayın Mehmet Haberal olmak üzere, Sayın Korkut beye ve Sayın Ayfer hanıma ve diğer bütün yöneticilere tek tek artık isim söyleyemiyorum, teşekkürlerimizi sunuyorum.

8 Mart Dünya Kadınlar Günü maalesef, yıllar öncesi komünist günü olarak algılanmıştı. Türkiye’ mizde 8 Martı değil anmak veya kutlamak telaffuz bile edilmezdi.

Halbuki, 8 Mart Amerika'da, Güney Amerika'da tekstil işçisi kadınların erkeklerden çok az ücret alarak çalıştırılmasına karşın, kadınların bir ayaklanma hareketiydi. Bu ayaklanma hareketinde, tabii bu şiddete, şiddetle karşılık verildi. Bu arada yangınlar çıkmış ve de bir kaç hanım orada hayatını kaybetmiş. Sonra bu acı olaydan örnek alan diğer ülke kadınları, bu 8 Martı Dünya Kadınlar Günü olarak ilan etmişler.

Diyeceksiniz ki, bu tek bir gün nedir? Hiçbir şey değil, ama kadınların sorunlarını biraz evvel Ayfer hanımın çok güzel dile getirdiği gibi, sorunlarını ifade edebilmek açısından bir gün olarak biz de bunu kullanmaya çalışıyoruz.

Bugün "8 Mart" dediğimiz anda bizim de biliyorsunuz bir 5 Aralığımız var. Kadınlara seçme ve seçilme hakkını verdi. Şimdi, yanımda çok değerli hanımefendi iki milletvekilimiz bulunuyor ve aynı zamanda da salonda da görüyorum, geçen dönemin milletvekilleri hanımefendiler var. Her biri kendi branşında yetenekli, güçlü kadınlarımız. Ama maalesef ve maalesef, yine Ayfer hanım biraz evvel söyledi, yani Mecliste kadın haklarının savunmasıyla giren, yani daha doğrusu seçme seçilme hakkıyla Meclise giren kadınlarımızın, bugün ne durumdalar? İşte, "80. Yılda Cumhuriyet kadınının kendini sorguluyor" demesindeki amacımız bu. Bugün bütün dallarda, şimdi arkadaşlarımız anlatacaklar, kadınlarımız canhıraş bir şekilde çalışıyor. Bu tıp dalında oluyor, iş hayatında oluyor, bankacılık sektöründe oluyor, her yerde, ama Mecliste maalesef ve maalesef, bu kadar ağır yükü çeken kadınlarımız, orada sembolik olarak temsil ediliyorlar, yani biraz da göstermelik gibi oluyor.

Biliyorsunuz, şimdi belediye seçimlerine giriyoruz, aynı şey orada da varit. Kadın adaylarımız öylesine az ki, yok denecek kadar. Çünkü, kadınlardan iş isteniyor, ama yönetimde onlara yönetimde yer nedense verilmek istenmiyor. Bunu biz kadınların, önce kendi kendimizle barışık olup, sonra da bu birlikteliğimizi tüm ülkemize yaymamız lazım. Kadınlarımızın, bir söz var bu günlerde herkes söylüyor, eğitim, eğitim, eğitim, yine eğitim. Ama eğitimin yanında da onlara moral vermek, onlara yön göstermek, onlara iş imkânı tanımak ve kadının kendine saygısını kazandırmak. İşte töre cinayeti de bunlardan biri, bir kızcağızı düşünün bir insanı asıyorsunuz, cesedin üstüne de şeref madalyası takıyorsunuz. Yani Bitlis'teki olay buydu ve bunun gibi daha çok komik olaylar Türkiye'de maalesef ve maalesef devam ediyor. Çok evlilikler, kumalar işte bütün bunların içerisinde, bu güzel ülkeye sahip olmamız lazım. Çünkü, gerek jeopolitik,

gerek stratejik olarak tüm dünyanın ilgisini çeken, hatta iştahını kabartan ülkemizin biz kadınları ve erkekleri olarak, el ele, yan yana, güç birliğiyle yapmalıyız. Erkeklerimiz, kadınlarımıza “başımızın tacı” demekle kalmayıp, onları yanında arkadaşı yapmalı. Biz baş tacı olmak istemiyoruz ne de ayağa pabuç, çarık olmakta istemiyoruz.

O bakımdan, biz kadınlar güç birliğimizi ortaya koyalım, tabii en başta Meclisteki hanımefendilere de çok iş düşüyor. Ben milletvekilliği dönemimde hep onu diyordum. “bir kadın on kişi” demek olmalı ki, ancak buradaki aritmetiğe birazcık yaklaşalım diye düşünüyordum.

O bakımdan, Türkiye’de yanlış yönetimler, yanlış reklamlara müsaade etmeyelim, çünkü herkes gerek ülkemizi, gerek çok kutsal dinimizi, çeşitli menfaatleri ya parasal, ya rant için kullanan pek çok insan biliyoruz, görüyoruz. Bunlara Türk halkı olarak müsaade etmezsek, onlar da bu yanlışlıklarından dönerler diye düşünüyorum. Her zaman dediğim gibi, Atatürk’ümüzü bir kez daha hayırla, minnetle anıyorum. Çünkü, eğer O olmasaydı, biz bugün sizin şu karşınızda bu kadar hanımefendi olarak oturmamız gayri mümkündü. “Allah nurlar içinde yatırsın” diyorum, ne mutlu Atatürk gibi bir lidere sahip Türk Ulusuyuz ve Türk kadınıyız.

Efendim, hepinize geldiğiniz için teşekkür ediyorum.

“Önce siyasetçiler” dedim, sözü ilk siyasetçilere bırakıyorum. Efendim, yanımda oturan hanımefendi CHP Adana Milletvekilimiz Prof. Dr. Gaye Erbatır hanımefendi. Sizden dinleyelim, Mecliste az kadın olmaktan kaynaklanan acılarını çektik, siz bugün ne düşünüyorsunuz.

Prof. Dr. Nevin Gaye ERBATUR (CHP Adana Milletvekili) - Teşekkür ederim sayın başkan, ayrıca bu organizasyonu yapan Başkent Üniversitesine ve Sayın Ayfer Yılmaz’a teşekkürlerimi sunuyorum. Tabii, bir teşekkürlerimi de Eylik Vakfı Televizyonu olan ETV’ye gönderiyorum. Onlar her zaman, kadın konusuna duyarlılar, geçen yıl da Antalya’da onların daveti üzerine 8 Mart konuşmasına katılmıştım. Bu sene gene ETV’de onlarla beraberiz.

Tabii, bir Parlamenter olmak bir düşün sonucu, ben bir düş görmüştüm, “kadınları güçlendirmek için, ne yapabilirim, ne yapmalıyım?” diye. Bu gördüğüm düş sonunda şöyle düşünmüştüm: Eğer ben güçlü olursam, diğer kadınları da güçlendirebilirim. İşte, kadınların temel sorunu bu zaten; kadınlar güçlü olmayı

bilmiyorlar, istemiyorlar, çünkü kadınlara güçlü olmak öğretilmemiş. Kadınlara öğretilen, başkalarını güçlendirmek. Kadınlar eşlerini, çocuklarını, babalarını, amcalarını, kardeşlerini etraflarındaki herkesi güçlendiriyorlar; ama kendileri güçlenmiyorlar. Kendileri güçlü olmak istemiyorlar, kendileri güçlü olmaya koşullanmamış, yani toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların güçlü olmasına engel. Kadınlar yetiştirilirken ya da şöyle diyelim: Kız çocuk ve erkek çocuk doğduğu zaman, biyolojik cinsiyetleri var, ama yetiştirilirken kadın ve erkek oluyorlar.

Kadınlık rolleri ve erkeklik rolleri farklı, erkek güçlü dışarıda, kadın güçsüz evde. Kadın bebek yetiştirir, çocuğuna bakar, evinin düzeninden sorumlu; erkeğe parayı getirir güçlü, yani her türlü baskıyı, şiddeti yapmaya açık kişi. O zaman, kadınların rollerini değiştirmek lazım. Toplumsal cinsiyet rollerini eşitlikçi hale getirmek lazım. İşte 80. Yılda belki de sorgulamamız gereken bu. “Niye biz bugün hâlâ böyleyiz? dersek, bize öğretilen bu. Öğretilen bu olduğu için, biz sürekli olarak aynı rolleri pekiştiriyoruz, tekrarlıyoruz, çocuklarımıza da bunu öğretiyoruz.

Sayın Ayseli Göksoy, benim değiştirmeye çalıştığım buydu. Bir model olmak istedim, bir model olayım ki, kadınlar güçlü olunabileceğini, siyaset yapılabileceğini, önder olunabileceğini görsünler istedim. Ama bu çok zormuş, öyle kolay bir şey değil. Parlamenter olan daha önceki arkadaşlarımla da zaman zaman yaptığımız konuşmalarda bunu hep dinledik. Kolay bir şey değil, seçilmek de zor, seçilmiş olarak kalmak da zor; siyaseti devam ettirmek de çok zor. Hepsi zor, bu zorlukların temelinde de, başlangıçta kadınlar için kadın olmak yazıyor. Siyaset zaten bir rekabet alanı, dolayısıyla orası çok güç bir alan. Şimdi, ne yapmalıyız, niye böyle oluyor? Ben siyasetle ilgili sorunlarımızı konuşmak istemiyorum. Biz aramızda Nimet hanımla biraz konuştuk, onu Nimet hanım anlatacak, öyle bir paylaşım yaptık.

Biz neden engelleniyoruz, önümüzdeki engel ne onu konuşmak istiyorum? Ben kadınların yaşam içinde karşılaştıkları şiddetin ve baskının, kadının gelişmesine ilerlemesine engel olduğunu düşünüyorum. Yani ben kadına yönelik şiddetin, kadına yönelik baskının, kadının ilerlemesinin önündeki en büyük engel olduğunu düşünüyorum. Bunu bir kültür, bir sosyolojik yapı ve bu sadece Türkiye’ye özgü bir durum değil, dünyadaki bütün ülkelerde var olan, yani erkeklik ve kadınlık meselesinin temelinde yatan bir sonuç bu. Erkekler, erkek olmalarını, güçlü olmalarını eşlerine

çocuklarına baskı uygulayarak, şiddet uygulayarak gösteriyorlar. Toplum kadına şiddet uyguluyor, baskı uyguluyor.

Demin arkadayım çok güzel söyledi, namus cinayetleri, neden işleniyor, namus ki ne, kimin namusu? “Namus” deyince, hep toplumda erkeğin namusundan söz ediliyor. Erkeğin namusu, kadının namusu erkekten soruluyor, ben böyle bir şeye şiddetle karşı çıkıyorum, her bireyin namusu kendine aittir. O halde, bizim öncelikle tabu olarak düşündüğümüz bu olguları değiştirmemiz lazım; bu konuda çalışmamız lazım.

O halde, bizim yapmamız gereken şey, birinci olarak kadını güçlendirmek ve şiddet karşısındaki mağduriyetinin önüne geçmek. Nedir kadına yönelik şiddet, neyi anlatıyor? Bir kadının fiziksel cinsel ve psikolojik zarar görmesi ve acı çekmesiyle sonuçlanan, sonuçlanması muhtemel olan her türlü hareketin, tehdidin, baskının özgürlüğü keyfi olarak engellenmesini içeren, ister toplum önünde, ister ev içinde olsun, cinsiyete dayalı her türlü şiddete biz “kadına yönelik şiddet” diyoruz.

Biraz daha tanımın içine bakacak olursak, bir kadının yapmak isteyip yapamadığı ya da yapmak istemediği, ama zorla yaptırıldığı her şey “kadına yönelik şiddettir” diyorum. O halde, bu şiddet kadını güçsüleştiriyor, bu şiddet kadının rol değiştirmesini engelliyor, kadın isyan etse bile, bunu değiştiremiyor. Peki bu şiddetin türleri var mı? Var tabii ki, cinsel, psikolojik, ekonomik olarak uygulanan şiddet var. Bu şiddetlerden fiziksel olanı, hepimizin bildiği gibi, daha çok dayakla ortaya çıkan, vurma, kırmayla çıkan şiddet türü. Ama esas özgürlüklerin ve hakların kısıtlanmasını içeren şiddet bir anlamda bizim için, özellikle siyasetteki kadınlar için önemli. Kadın hayatının tüm evrelerinde kendini şiddetin içinde buluyor. Doğduğundan ölüncüye kadar, kadına şiddet uygulanıyor. Bu uygulanan şiddet nedeniyle yaşamın içine giremiyor ve doğal olarak kültür ona bu şiddeti öğretiyor. Erkekler de yaşadıkları, aile içinde gördükleri şiddetle bunu öğrenerek yetişiyorlar, onlar da bir anlamda şiddet uygulayıcısı oluyorlar.

Kadınlar uğradıkları şiddete rağmen ses çıkarmıyorlar, belki de bilmiyorlar, esasında daha çok da bilmiyorlar. Eğer kocaları onlara giderken para vermezse bunun ekonomik şiddet olduğunu bilmiyorlar. Çalıştırılmazsa bunun bir psikolojik şiddet olduğunu bilmiyorlar. Ailesiyle görüşürölmezse bunun bir şiddet olduğunu bilmiyorlar. İstemedikleri şekilde cinsel ilişkiye zorlanırlarsa, bunun şiddet olduğunu bilmiyorlar.

Her türlü fiziksel şiddete maruz kaldıklarında, bunun insan onurunu zedeleyen en önemli olay olduğunu bilemiyorlar.

O halde, bu şiddet toplum içinde, aile içindeki güç ilişkilerine göre şekilleniyor. Yani, koca ya da baba, evdeki erkek kendisini ailedeki iktidarın, gücün sahibi olarak görüyor. Bu aynen siyasette de böyle devam ediyor. Erkekler siyasette de gücü ve iktidarı kendilerinde görüyorlar ve bunu asla kadınlarla paylaşmak istemiyorlar. Asla kadınlarla paylaşmak istemediklerini gösteren en önemli örnek, parlamentoda sadece 24 milletvekilinin olması. Asla paylaşmak istemediklerini gösteren bir başka örnek de, yerel yönetimlere gösterilen bir elin parmağı kadar kadın aday sayısı. Bugün Parlamentomuzda bulunan iki siyasi parti yerel yönetimler seçimlerinde de büyük bir olasılıkla en büyük oranda yarışacak olan iki siyasi partiye baktığımızda, her ikisinde de kadın aday sayısı son derece az. Her iki parti de aday belirlerken merkez yoklaması yöntemini kullandılar. İsteselerdi her iki parti de daha çok kadını aday gösterebilirlerdi. Ben bunun da kadınlara yönelik bir siyasi şiddet olduğunu düşünüyorum.

Bu ilişkiler oluşurken hep düşünülen şu: Kadının güce gereksinimi yok, erkek gerektiğinde gücü sağlayacaktır. Dolayısıyla kadın erkeğe bağımlıdır, bu düşünce sistemi kadını yaşamın her alanında, erkeğe bağlı ikincil kılıyor. Bunu değiştirmek lazım, gücün herkes için, toplumu oluşturan tüm bireyler için eşit dağıtılması gerektiğini söylemek lazım. Tabii, şiddeti tanımlamak, şiddeti bilmek, ne olduğunu anlamak önemli. O nedenle bu durumdan herkesin haberdar olması lazım. Bütün bireylerin, toplumu oluşturan tüm bireylerin, bunun farkında olması lazım. O zaman, bizim ne yapmamız gerek? Şiddete maruz kalan kişilerin daha farkında olmalarını sağlamamız lazım. Küçük yaşta kadınları evlendirmememiz lazım. Demin Aysel hanımın söylediği gibi, bu konuda ve her konuda olduğu gibi, eğitmemiz lazım. Ekonomik özgürlüklerini almalarını sağlamamız lazım ve en önemlisi kadınların ve kız çocukların kendilerine güvenmelerini öğretmemiz lazım.

Kadını güçlendirici ve bilinçlendirici, bilinç yükseltme çalışmaları yapmamız lazım. Toplumu bilinçlendirmeliyiz bu konumda. Toplumsal cinsiyet rollerimizi de eşitlikçi yapmalıyız. Biz toplumsal cinsiyet rollerimizle, sürekli kadınlık ve erkekliği pekiştirirsek, bu böyle süre gidecektir. Ders materyallerimize baktığımızda, ders materyallerimizde, toplumsal cinsiyet rollerini duyarlı olmadığını görüyoruz. Kadınların

evde, ev içi rollerle resmedildiğini, erkeklerinse güçlü ve dışarıda resmedildiğini görüyoruz. Dolayısıyla bütün bunları bizim değiştirmemiz gerekiyor.

O halde, ne yapacağız? Kadınlarımıza destek olacağız, bunu yasalarla yapacağız; toplumu değiştirerek yapacağız. Yasal düzenlemeler ülkemizde yavaş da olsa, yavaş yavaş değişiyor. Bizden önceki dönemde medeni kanun değişti, bu çok önemli, çok doğru bir değişimdi, onun için bizden önceki parlamenterlerimize teşekkür ediyoruz. Gene 1998 yılında Ailenin Korunması Kanunu çıktı, o da çok önemli bir kanunda. Bu dönemde biz de iyi şeyler yaptık, aile mahkemelerinin kurulmasını sağladık ki, bu şiddeti önlemek açısından son derece önemli. Ayrıca Türk Ceza Kanununda önemli değişiklikler yapılıyor. Gerçekten kadın kuruluşlarının, kadın parlamenterlerin duyarlılığına dikkat edilerek orada çalışmalar yapılıyor. Ben inanıyorum, güveniyorum ki, bu parlamentonun yüz akı olacak. Bunları yapabildiğimiz zaman, biz 80 yıla baktığımızda, kadınlarımızın bunları aşarak, daha da güçlendiğini göreceğiz diye inanıyorum. Hepinize teşekkür ederim.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ederiz.

Efendim, çok güzel söylediniz, kadının namusu nedense, namusu kendine ait olması gerekirken erkeklerin oluyor. Son olarak biliyorsunuz, Almanya'da Altın Ayı Ödülünü alan Sibel Kekilli genç kızımız, bütün basında her yerde günün mevzu oldu. Çünkü, onun aldığı o ödül hiç gündeme gelmedi, ama çektiği bir porno film hep konuşuldu. Sanki o Türklerin namusu havasına sokuldu. Bunları ben çok lüzumsuz ve çok aptalca buluyorum. Çünkü, herkes Allah'a karşı kendi kendinden sorumludur, yaptığı yanlışlıklardan da, doğrulardan da, her şey sevap da, günah da o kişinin kendine aittir.

Efendim kısa bir ara veriyoruz şimdi....

İKİNCİ OTURUM

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Efendim, AKP İstanbul Milletvekili Nimet Çubukçu'ya sözü bırakalım. Çünkü şu anda Mecliste en çok kadın milletvekili olarak AKP temsil ediliyor. Bu da şimdilik güzel bir şey, ama demin söylediğimiz gibi, belediye seçimlerinde bu maalesef partiden de Sayın Başbakanın da söylediği gibi “çok üzgünüz o bir seçime kendimiz el koyacağız” dedi. Ama bu bana uzak vadede temenni gibi geldi. Mühim olan “niçin şimdi yapmadınız?” diye sormak geliyor içimden, eğer Mecliste olsam bunu muhakkak sorardım. Onun için siz hanım milletvekilleri başkanınıza bunu mutlak sorun.

Av. Nimet ÇUBUKÇU (AKP İstanbul Milletvekili)- Öncelikle Başkent Üniversitesine böyle bir günde, anlamlı bir panel düzenledikleri için teşekkür ediyorum.

Her şeyden önce bir parlamenter olarak siyasette kadın temsiline azlığı ve buna etki eden faktörleri irdelemek istiyorum. Ama, öncelikli uluslararası insan hakları, temel insan hakları belgelerinde 1940'lı yıllarda başlayan mücadele, gelişim sürecinde şöyle bir sonuca vardı: Yasal düzlemde eşitliği sağlamanın, sosyal eşitliği sağlamaya yeterli olmadığı kanaatine varıldı. Dolayısıyla, artık uluslararası belgeyi de bir yana bırakıyoruz. Avrupa Birliği sürecinde artık “uluslar üstü belgeler” demeyi uygun buluyorum. Bu belgelerde kadınların, sadece yasal düzlemde içtihatlarla sahip olmasının yeterli olmadığı ve sosyal haklardan da eşit olarak yararlanması için hükümetlere, sivil topluma ve sosyal yapıya birtakım roller yüklediğini gözlemliyoruz.

Tüm dünya örneklerine baktığımız zaman, dünyada kadın temsili noktasına baktığımız zaman, hepimizin aklına “en ileri, sayıca en yüksek temsil nerede?” diye sorsam, sanıyorum hepimizin aklına Kuzey Avrupa ülkeleri gelecektir. Ama, biraz esprili bir giriş olsun, bu örnek Ruanda yüzde 54 kadın temsiliyle. Bunun sebebi orada, biliyorsunuz bir soykırım yaşandı. Aramızda az da olsa beyler var, yani şunu sormak geliyor içimden, bir ülkede soykırım mı olması gerekiyor kadınların temsil edilebilmesi için? Ülke nüfusunun yüzde 47 erkek nüfusunun cezaevlerinde olması sebebiyle, Ceza ve Tevkif Evleri Müdürü bir kadın olabiliyor. Aksi taktirde olamayacak şekilde, Ruanda'da bu anlamda tek örnek olmasının sebebi bir soykırım olmasıydı.

Şimdi, bu yönde yapılan çalışmaların, temsil eden kadınlarla, temsil edilen kadınlar arasında bir demokratik geçiş yok. Türkiye'de temsil edilen erkeklerle, temsil

ettikleri kitleler arasında da bir demokratik geçiş yok. Dünyada da bunun örnekleri genellikle böyle. Eğer belli bir makama gelmiş, sorumluluk makamına gelmiş kadınlar, eğer kendilerinden sonra, bu makama gelecek olan insanlar için, gerçekten özverili bir gayret gösterirlerse sonuç almanın da daha hızlı ve çabuk olacağını dşunyorum. Bir kadın olarak, önce bu konuda panelin konusu da sorguluyor olduğu için, ben biraz da sorgulamaya yönelik bir bakış açısı geliştirmeyi daha doğru buldum, sorgulamamız gereken de bu.

160 kadın siyasetçinin bir nitrik ağı oluşturduğu, başında da National Demokratik Enstitüsünün bulunduğu Albright'ın da bulunduğu bir çalışma grubunun içerisinde çalışıyorum. Biliyorsunuz, geçenlerde biyografisini de yayınladı ve bu bir hayli de ses getirdi. Yani temsil noktasındaki kadınların sıkıntısı sadece bize özgü ülkelerde değil, tüm dünyada var. Amerika'da da bir kadının dışışleri bakanı olması çok g, ama olmasının kazanımı ne olmuştur dünyaya? Ben bir hukukçu olarak, bir insan hakları savunucusu olarak en çok şunu önemsiyorum: Uluslararası Ceza Mahkemesinde, Savaş Suçluları Mahkemesinde iki kadın hâkim, kadın yargıç atanması için, inanılmaz bir lojistik destek sağlamıştır.

Bosna katliamlarındaki savaş suçlularını yargılayan mahkemede, bu kadın yargıçlar gerçekten çok anlamlı bir iş yapmışlardır. Niye? Çünkü savaşın mağduru kadınlardır, savaşın mağduru çocuklardı. Savaşı çıkaranlar da erkeklerdi, her ne kadar bize “elinizin hamuruyla bu işe karışmayın” diyorlarsa da, onlar ellerinin çamuruyla dünyayı kana ve gözyaşına boğarken, biz bulunduğumuz noktalarda ellerimizin hamuruyla iek ve barış oluşturmaya çalışıyoruz.

Türkiye'de kadınların siyasetteki temsil anlamında, nlerini tıkayan faktörlere kısa kısa değinmek istiyorum: Bir kere toplumsal cinsiyet rolü, Gaye hanım da değindi, Ayseli hanım da değindi bu konuya. Cinsiyet rolü ve modeli farklı, bu cinsiyet ve model farklılığı, bırakın siyasetteki temsili, meslek seçimlerinde de çok etkin oluyor. Türkiye'deki istatistiklerde, kadınların en fazla meslek sahibi oldukları meslek kolu öğretmenlik, erkek sayısından daha yüksek. Ama, ben çevremdeki hiçbir hanım öğretmenden, yani tanıdıklarımdan, “ileride bir gün Mille Eğitim Bakanlığı Müsteşarı olmak gibi bir hedef görmüyorum” dememelerine doğrusu üzülüyorum. Ama bir ğretmen beyefendinin hiç olmazsa bir ile milli eğitim müdürü olmak gibi bir gayesi

var. Temsil makamları da, özellikle siyaset tamamen iktidar ve güç savaşının daha acımasız bir rekabet ortamının olduğu alanlar. Memuriyette memur kadrosundaki hanımların öğretmen örneğini verdim, ama bir çok bu böyledir.

Profesyonel mesleklerde kadın temsili oranı Türkiye’de yüzde 33’tür. Bu çok gelişmiş ülkelerde dahi, bizim oranımızda olmayan ülkeler var. Akademik kariyer noktasında, Türk kadını Avrupa’yla eşitlenmiş durumda. İngiltere’deki tüm ekonomi fakültelerindeki kadın profesör sayısının çok daha fazlası Türkiye’de var. 80 yıllık Cumhuriyet döneminde, bu kazanımların halen hayata geçirilememesi ve temsil noktasına yansımamasının birkaç önemli rolü var. Kadın temsil makamına geldiği zaman, özellikle iktidar ve gücü elinde bulunduran kişiler, bu faktörlerde direk kadının cinsiyetine yönelik bir saldırı. Şimdi, bir namus iffet algılaması var. Olumsuz bir algılama, toplumsal algılama yanlışlığı var, ama böyle bir algılama yanlışlığı var. İnsani gelişme endekslerinde de Birleşmiş Milletlerin, kadının, özellikle Türkiye’deki kadının cinsiyet girişimi endeksindeki durumu, insani gelişme endeksinin çok altında, en geri ülkelerle eşit konumdayız, Ermenistan, Uruguay gibi ve son beş ülkedeyiz.

Üniversitelerde kız ve erkek öğrenci sayımız eşitlenmişken, profesyonel meslek kollarındaki temsil oranımız artmışken, bütün bunlarda temsil edilemiyor olmamızın da demokratik bir geçişkenliği de sıkıntıya soktuğunu düşünüyorum. Bu toplumsal rollerin yanı sıra, siyasi partilerin yapılanmalarını da çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Bir kere sivil toplum örgütlerinden siyasete geçişkenlik de çok az, yani tüm dünyada bu çok fazladır. Sivil toplum örgütlerinde çalışan kadınlar, buldukları alanda çok başarılı olurlar ve siyasete bir yatay geçiş ilişkisi vardır. Türkiye’deki sistemde böyle bir şey göremiyoruz mesela, Avrupa örneğindeki gibi.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı) - Mesela, ben öyleyim.

Av. Nimet ÇUBUKÇU (AKP İstanbul Milletvekili)- Ayseli hanım inanın bunun farkındayım ve çok istisnai bir özelliğiniz var.

Onun dışında kadınlar da siyasette çok emek sarf etmeyi de tercih etmiyorlar doğrusu. Yani, ben kendim siyasete bir şekilde davet edilmiş, gelmiş olduğumu düşündüğüm zaman, 30 yıl siyasi kademelerde hizmet eden erkeklerle, daha eşit veya daha farklı bir avantaj elde ettiğimiz muhakkak. Ama, bunu şöyle bir söylemle karşınıza çıkarıyorlar: “Kadının insan hakları, kadının eşitliği” diye söz konusu ettiğiniz her yerde,

şöyle bir söylemle karşılaşılıyorsunuz “yahu erkek hakları ne olacak?” deniliyor.Şunu vurgulamak istiyorum: İnsan Hakları alt başlıkları oluşurken, nerede bir hak ihlali varsa, orada bir hakkın temel çerçevesi çizilir. Çocuk hakları, hükümlülük hakları, azınlık hakları, kültürel haklar da böyle haklardandır. Dolayısıyla, bir ülkede eğer, cinsiyete yönelik bir ayırım, cinsiyete yönelik bir geçişkenlik sınırlaması varsa, buna ilişkin hakların savunulması da çok normaldir. Yani kadın haklarıyla, erkek hakları, insan hakları gibi, “niye temel olarak insan hakları değil?” diyenlere de bunu kısaca cevaplandırmak istiyorum.

Siyasette karar organlarında, karar mekanizmalarında kadın sayısını artırmadığınız sürece, temsil oranını artırmanız mümkün değil, ben bunu böyle görüyorum. Yani, kadın temsil oranı, dünden bugüne, bugünden yarına çok süratle gerçekleştirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Yani, bunun bir evrimsel süreci olmaz artık, 2000 küsurlu yıllarda Avrupa Birliği’nin kapısında demokratik bir ülke olma iddiasında olan Türkiye, bir şekilde temsil sayısını, ya fiili kotalarla, ya sayısal kotalarla veya teşvik edici pozitif ayrımcılık kurallarıyla, bir şekilde temsil etmesi gerektiğini düşünüyorum. Eğer bu temsil noktasında bir demokratik ilişki ve titreşim yakalanamazsa bu anlamda bir başarıdan da söz etmek mümkün değil.

Genel olarak bir siyasi mekanizmaların ikincisi, toplumsal cinsiyet rollerini, üçüncüsü, kadınlarında bu konuda talep etmemelerinin, iddialı olmamasının önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum. Siyaset ki, bir iktidar ve güç savaşı, en belirgin olanı siyasettir. Kendi birimlerinizde müdür olmaya çalışmadığınız, müsteşar olmaya çalışmadığınız yerde, milletvekili ve bakan olmaya çalışmanız da çok benimseyeceklerini zannetmiyorum. Bir ülkede hanımlar olarak kralın “monarşi kalksın” demesini de beklemememiz gerekiyor. Teşekkür ediyorum.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı) Biz teşekkür ederiz..

Şimdi, sözü Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu hanımefendiye bırakıyorum. Kendisi Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesinin Dekanı. Hem eğitim konusunda, hem sanat konusunda, yine çok özür dileyerek söylüyorum, zamanın kısıtlanmasına çok üzülüyorum. Yani bu güzel konuşmalarınız daha uzun dinlemek istiyoruz, ama kısa olarak istirham edeceğim.

Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU (Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dekanı)- Sağ olun, çok teşekkür ederim.

İsterseniz ilk önce eğitim konusuna biraz değineyim, çünkü genellikle hep kadın eğitimine önem verilmesi konusunda ve eğitimin de kurtarıcı bir alan gibi gösterilmesi bir dereceye kadar gayet tabii ki doğru. Ama, ben şurada size bazı örnekler vermek istiyorum. Eğitimi kim yapıyor, hangi eğitim ve eğitim kitaplarını kimler yazıyor? TÜBA'nın, yani Türkiye Bilimler Akademisiyle Tarih Vakfının beraber ortaklaşa düzenlemiş oldukları ders kitaplarında, insan hakları konusunda yapılmış geniş bir tarama var elimizde, bu yayınlandı. Bu taramadan size bir iki örnek okumak istiyorum, çünkü milletvekili arkadaşlarımızın da söylemiş oldukları konulara aslında açıklık getirici örnekler bunlar.

Cinsiyet ayrımcılığını yansıtan öğelerin ders alanlarına dağılımı, bunlar ilkokul, ortaokul ve lise kitapları. hayat bilgisi 18, Türkçe edebiyat ve yardımcı alanlar 53, tarih 8, coğrafya 2, din kültürü ve ahlak bilgisi 7, sosyal bilimler 17, vatandaşlık demokrasi ve insan hakları 3, iş eğitimi ve ev ekonomisi 2, matematik 29, biyoloji 3, müzik 1; buradan nasıl bir sonuç çıkıyor? Aslında açık bir söylemle veyahut örtülü bir söylemle, eğitim kitapları içerisinde, inanılmaz bir biçimde, toplumsal cinsiyet ve rol dağılımı bir şekilde, ince bir biçimde insanlara işleniyor. Bunlardan daha sonra kurtulması zor oluyor.

Bakın, size yine bir çarpıcı örnek daha vereceğim: İş eğitimi, ev ekonomisi kitabındaki, çalışan kadının günlük çalışma planı. Evet, kadınlar çalışıyor, mücadele ediyorlar, temsil haklarını elde etmeye çalışıyorlar, bunun için erkeklerden çok daha çaba harcamak zorunda kalıyorlar. Ama, bunları yaparken onlara yüklenen başka görevler ve başka işler de var. İş ekonomisi ve ev ekonomisini yazan yazarlarımız "Annelik işini de götürecek, ev işini de beraber götürecek. Dolayısıyla, bu kadına bir program yapmamız lazım" diyor.

Şöyle bir program yapıyorlar: "Sabah programı 06.00 ve 06.10 kalkma ve sabah temizliği; 06.10-06.40 kahvaltının hazırlanması ve kahvaltı; 06.40-06.50 kahvaltı sofrasının toplanması; 06.50- 07.00 odanın toplanması; 07.00-07.30 giyinme ve evden çıkış; 18.30 eve gelişi;18.30-19.00 kişisel temizlik ve dinlenme; 19.00-19.30 sofranın hazırlanması; 19.30-19.45 akşam yemeği; 19.45-20.15 sofranın toplanması ve bulaşıkların yıkanması; 20.15 ve 21.15 ertesi günün akşam yemeğinin hazırlanması;

21.15-21.30 odaların düzenlenmesi ve toplanması; 21.30’da artık kişisel çalışma ve dinlenme zamanı” diyor yazar. Dolayısıyla, yazarın da, bu taramayı yapan kişinin de belirttiği gibi, böylesine sistemleştirilmiş bir çalışma çerçevesinde çalışan kadına, açıkça ve meşru bir biçimde 15 saati aşan bir işgücü önerilirken, aynı evde yaşayan diğer kişilere hiçbir görev verilmemesi gerçekten de kölecilik dönemini hatırlatacak niteliktedir.

Böyle bir yol modeli ve toplumsal cinsiyet kimliğiyle yetiştirilmeye çalışan kadın, Türkiye’de ne kadarın kendi başarısıyla gerçekleştirebilir, ne kadarını aldığı destekle gerçekleştirebilir? Sanıyorum, ilk önce bunu sormamız gerekiyor. Çok teşekkür ederim.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Ben teşekkür ederim efendim.

Evet, hem kısa, hem pratik konuşmayı yaptı, sevgili Yenişehirlioğlu hanımefendi.

Efendim, “kadın” deyince, kadının sağlık sorunlarını da biliyorsunuz pek çoktur. Çünkü, onun en kutsal görevi anneliktir, anne olan kadının da yanında, önünde, sonunda pek çok problemleri de beraber getirir. Hangi kadınlarımız bakılabiliyor, ne kadarı sağlığını kazanıyor veyahut da ne kadar hayatını bile kaybediyor. Çünkü, biraz evvelde söylediğim gibi, “kızlarımız namusları” derken mesela, bu Bitlis’teki kızcağız vurularak iki üç defada öldürüldü. Ama onu bu hale getiren beyin adı bile anılmadı, ne gazetede, ne hiçbir yerde, yani o suçlu değil. Arabistan’da kadınları taşıyorlar, suçlu çünkü, “o gayri meşru iş yaptı” diye. Ama ona, o işi yapan erkeğin adı yok. Yani, biz burada “Köle İzaura” gibi, bir zaman dizi vardı, maalesef kadınları Türk toplumunda öyle görüyoruz.

Prof. Dr. Sevinç Dinçer hanımefendi Ankara Üniversitesi Kadın Hastalıkları Ana Bilim Dalı profesörlerinden. Ankara’da herhalde onun hastası olmayan ve onun derdine koşmadığı kadın azdır diye düşünüyorum...

(Bant değişimi)

Prof. Dr. Dinçer CENGİZ (Ankara Üniversitesi Kadın Hastalıkları Ana Bilim Dalı)- Bizi dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Tabii, sorunlara başlarken bir yerden başlamak lazım, sağlığa da gelirken, yine bir başlangıç yapmam gerekir. Ben de önce bir eşitlikten başlamak istiyorum, kadın erkek eşitliğinden.

Genelde baktığımız zaman, biz diğer ülkelere göre biraz daha farklıyız. Yasalar önünde hakikaten kadın erkek eşitliğinde çok büyük mesafeler almışız. 70 yıl önce seçme seçilme hakkı, büyük Atatürk'ün önderliğinde verilmiş, sonra da sürekli yapılan değişikliklerle bugüne geldik. Bugün mal paylaşımı rejimi gibi bir sorun halledildi. Sanıyorum, sayın milletvekillerim daha iyi izah edecekler. Bu yakında da, eşitlik anlamında bir başka konuyla ilgileniyorlar. Kadın erkek istenmeyen bir ilişkide bulunduğu zaman, adı fuhuş, ama fuhuşta suçlanan sadece kadın; kadın değil, erkeğin de aynı şekilde suçlanması gerektiği ve gerekli cezaların ona da verilmesi şeklinde bir yasayla ilgileniliyor. Bunlar çok güzel şeyler, inşallah olur.

Diğer ülkelere baktığımız zaman, aslında biz yasalar olarak çok daha ilerideyiz. Çünkü, ilk benim 70'li yıllardaydı, Amerika'ya gittiğim zaman, orada gördüğüm ücret politikası beni şaşırtmıştı. Diyelim ki, aynı işte çalışan bir erkek ve hanım, daima erkeğin ücreti hanımınkinden daha fazlaydı. Ama, Türkiye'de eğer iş bulabilmiş ve girmişse, çünkü istihdam ayrı bir sorun. İstihdam konusunda gerçekten erkeklere öncelik var, hâlâ hanımlar daha az istihdam ediliyor. Nerelerde? Özel teşebbüste bu biraz daha ön planda tutuluyor. Ama, herhangi bir imtihanla, bir barajla alınması gerekli durum söz konusu olduğunda bu eşitlik devam ediyor ve aynı işi yaptığı için de eşit maaş alınıyor devlet kademesinde. Bu tabii güzel bir şey, diğer ülkelerden bu yönde daha farklıyız.

O halde, biz toplum olarak niye acaba, kadın hakları yönünden ya da kadınların haklarını kullanması yönünden daha geride gibi görünüyoruz. Şu nedenle: Çoğu kadınlarımızın bu haklarının bilincinde değil veya bir bölümü de haklarının bilincinde, yasaları biliyor, ama maalesef kullanamıyor, çünkü erkek egemen bir toplumuz. Konuşmaların başından beri hep vurgulandığı gibi. Erkek, şu anda katılımcılarımızda da çok. Tabii ki, istisnalar kaideyi bozmaz, biz Türkiye'deki genel yapıdan burada sez ediyoruz.

Bunun için eğitime gerçekten büyük ihtiyaç var, eğitime çok büyük katkıda bulunmak lazım. Sivil toplum örgütlerine büyük görevler düşüyor. Aramızda sivil toplum örgütü başkanları ve temsilcileri var, büyük gayretle çalışıyorlar. Sanıyorum, belki ilerleyen zamanlarda, bu konuda da büyük adımlar atacağız.

Hâlâ kanayan bir yara da, kadına yönelik şiddet. Kadına yönelik şiddet, daha anne karnında başlıyor. Nerede başlıyor? Diyelim ki, bir çift çocuk sahibi olmaya karar

verdi, hanım gebe kaldı. Eğer çok erken dönemde cinsiyeti belirlenecek olsa, erkek istiyorsa ve kız çocuğuysa onu düşünmeden kürtajla aldırarak isteyen bireylerin çok olduğun biliyorum. Size bununla ilgili bir örnek vermek istiyorum. Bizden daha kötü durumda olanları, bizi Allah'tan yasalar koruyor, bir de çok erken dönemde böyle bir teşhis koyma imkânımız henüz yok.

Çin'de ve Hindistan'da cinsiyet tayini, "amniyosentez" dediğimiz yöntemle yapılıyor. Amniyosentez çocuğun içinde bulunduğu sıvının alınıp, bir özel iğneyle karından girerek alınıp incelenmesi. Bunu biz genelde gebeliğin 16'ncı haftasından sonra, yani 4 üncü ay civarında, bazı anomalileri taramak için yaparız. Ama bu sırada cinsiyeti de tayin etme imkânımız söz konusu oluyor. İşte bu ülkelerde, amniyosentezi bu nedenle kullanıyorlar ve eğer kız çocuğuysa gebeliği sonlandırıyorlar. Bakın, size bir sayı vereceğim, bu yolla gebeliği sonlandırılan Hindistan'da ve Çin'de 8 bin kadın var.

Bizde çok şükür ki, "Kürtaj Yasası" dediğimiz iyi bir yasamız var. On haftadan sonra gebeliğin kürtajla ya da başka bir başka yöntemle, tıbbi bir neden olmadıkça sonlandırılması söz konusu değil. Yani amniyosentez de yapsanız böyle bir şeyiniz yok. Aynı zamanda, bir de bir dini düşünce tarzımızın iyi bir tarafı var. Belirli bir aydan sonra, kürtaj ya da gebeliğin sonlandırılmasının günah olduğu gibi bir kavram var. Bu da yine, bizim toplumumuzu eğitim düzeyi düşük bile olsa, böyle bir yanlış yapmaktan koruyor. Ama maalesef, bu yanlış yapanlar ve daha anne karnındaki kız çocuğuna şiddet uygulayan toplumlar var.

O halde, biz çok da kendimizi bazen böyle bu konuda geriye kalmış bir toplum gibi düşünmeyelim. Bunun yanında bizden daha bu konuda geri kalmış ülkeler olduğunu düşünüp en azından bu konuda daha ileride olduğumuzu varsayarak "biraz daha rahat edebiliriz" diyorum.

Bu erişkinlerde yine bir başka şiddet olayı var. Adeta sakatlığa yol açıyor, nasıl bir sakatlığa yol açıyor? İki şekilde bu, yeni tarz sakatlanma, birincisi; kadında sünnet olayı yapılıyor, bir de "infübilasyon" denilen bir işlem var. Bu yine, biraz daha bizden doğuda olan ülkelerde, bazı Müslüman ülkelerde ve Afrika ülkelerinde uygulanıyor. İsim vermek istemiyorum, ama pek çok ülkede uygulanıyor. "Kadın sünneti" dediğimiz şey, kadında "Klitoris" dediğimiz organın kesilerek çıkarılması veya bu bölgenin tahrip edilmesi olayı. İkincisiyse; bu ilk defa Romalılar zamanında kullanılmış bir yöntem,

kadın köleler “cinsel ilişkide bulunmasın ve gebe kalmasın” diye ortaya atılmış bir yöntem. Ama, bazı ülkelerde bu hâlâ uygulanmaktadır. Bu kadın cinsine has üreme organlarının dış kısmı özel bir ameliyatla kapatılmakta, sadece bir iki üç santimlik bir mesafe bırakılmaktadır. Normal kadın erkek ilişkilerinin devamı açısından, doğum sırasında bu yeniden açılmakta, çocuk doğurtulmakta, arkadan da yeniden eski haline getirilmektedir.

Bundan yıllar önceydi, birkaç yıl önceydi, benim de böyle bir deneyimim oldu. Eşlerinin görevleri nedeniyle Türkiye’ye gelen birkaç hanımın doğumunda buldum. Bu işlemlerin yapıldığı ülkeden gelmişlerdi, gerçekten zor bir olay, doğanın verdiği yapıyı bozmak, farklı bir şekle getirmek, siz doğumu yaptıktan sonra tekrar belirli bir ölçüde onu eski haline getirmek durumundasınız. Bunlar tabii, bir yerde kadına yönelik bir sakatlama işlemi, kesinlikle yapılmaması gerekli bir işlem. Ama maalesef, hâlâ bu işlemlerin yapıldığı ülkeler var.

Bunun yanı sıra, şöyle bir şey söyleyebiliriz: Bu yönden biz, bizden daha önde olduğunu düşündüğümüz ve ulaşmaya çalıştığımız daha gelişmiş Avrupa kültürüne yakın bir ülkeyiz. Bu da yine bizi memnun edecek bir durum.

Büyük şehirlerde ekonomik durum elveriyorsa, biliyorsunuz çocuklar okula gönderilirken eğer durumu müsaitse, ilköğretimde okuma oranında bir ayırım söz konusu değil. Her aile çocuğunu kız erkek göndermek durumunda. Ama, bunu da uyguluyorlar, yüksek okula gitmesini teşvik ediyorlar, her aile çocuğunun iyi eğitim görmesini, iyi iş bulmasını istiyor. Ama maalesef, kırsal kesimde, özellikle ekonomik güçlüğü olan bölgelerde, hâlâ kız çocukları okula yollanmıyor. Yasalar önünde yine eşitiz, ama uygulamada farklı. Orada aileler önce ekonomik durumunu erkek çocuklar için kullanıyorlar. Sabiha Kuşçu hanım bunu çok daha iyi biliyorlar, çünkü bu yönde bir çalışmaları var. Sanıyorum, Cumhurbaşkanımızın eşiyle birlikte yürütüyorlar, bu yönde başarılı olacaklarına inanıyorum.

Tabii, eğitimde böyle bir eşitlik büyük şehirlerde söz konusuysen, “eğitimini tamamladı, meslek sahibi oldu” diyelim. Ondan sonra benim içinde bulunduğum örnekler biraz sonra vereceğim. Acaba, istihdam konusunda, yani iş bulup yerleştirilme konusunda yine eşitlik söz konusu mu, eşit iş bulabiliyorlar mı? Burada da problemlerimiz var. Büyükşehirlerde biz bunun farkında değiliz, Ankara, İstanbul, İzmir

gibi, ama ikinci bölümde vereceğim istatistiklerde göreceksiniz ki, erkek ve hanım, hatta biraz önce Sayın Milletvekili bir oran verdiler “öğretim üyesi” diye. Gerçekten iyi bir oran, özellikle büyük şehirlerimizde, ama biraz daha az gelişmekte olan ve yeni açılmış olan üniversitelerde, maalesef oran böyle değil.

Teşekkür ediyorum, konuşmamın ikinci bölümünde de bu konuya değineceğim.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ediyoruz efendim.

Başkent Hastanesi biliyorsunuz Türkiye'nin can damarı gibi oldu, bence bilhassa da Ankara'nın. Çok gelişti, çok güzel ve çok büyük, sağlık dağıtan büyük bir müessese. Buranın Başhekimi olan sayın Prof. Dr. Rengin Erdal hanım, orada kadın çalışanlar, gerek hemşireler, gerek asistanlar, gerek talebeler hepsiyle tek tek ilgilenen ve kadının toplumsal hayattaki, hele tıp alanındaki rolünü çok güzel bilen bir arkadaşımız olarak sözü Rengin hanıma veriyorum. Buyurun efendim.

Prof. Dr. Rengin ERDAL (Başkent Üniversitesi Başhekimi)- Sayın Başkan ve çok değerli dinleyiciler ve de bu panelin düzenlenmesine katkıda bulunan çok değerli Başkent yöneticilerine ben de teşekkür ediyorum.

İlk turun en son konuşmacısı olma nedeniyle....

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- En son değilsiniz, en gencimizi en sona bıraktım.

Prof. Dr. Rengin ERDAL (Başkent Üniversitesi Başhekimi)- Söylenecek birçok şeyin söylendiğini görüyorum. Bana çok bir şey kalmadı, ama gene de ikinci turda belki şansım olur. Benim söylemek istediklerim söylenmezse eğer söyleme şansım olur. Ben o zaman, biraz daha farklı bir boyutu ortaya koyacağım. “Sorgulama” deyince, ben 80 yıl önceye gederekten başladım işe, yani yapacağım konuşmanın içeriğini bugün yerine 80 yılda neler oldu türünde düşündüm. 80 yıl önce Türkiye’de ne oldu, yani, Anadolu’da, bu topraklarda ne oldu? Dünyanın gördüğü en büyük devrim gerçekleşti. Mustafa Kemal Atatürk adındaki Türk, yeryüzünün gördüğü en büyük devrimci bir Osmanlı İmparatorluğunun kalıntılarından muhteşem bir eser ortaya çıkardı.

Ben 1976’da İç Hastalıkları Uzmanı olarak Hacettepe’de çalışırken, Emre Kongar Atatürk hakkında konferans verdi. Bir cümle söyledi, onu hiç unutmam ve her dersimde de gerektiğinde kullanırım. “Atatürk bir Batıcı değil, Atatürk’ün kendisi Batılı” dedi.

Hiçbir zaman Türk toplumunu Batıya özentili, Batıya yönelik davranış modeline sokmaya çalışmadı; kendisi gibi Batılı olması için çalıştı. Zira kim cesaret edebilir, “bir gecede 15 milyon kişiyi ümmi kılmaya, yani okumaz-yazamaz, okuyamaz-yazamaz hale getirmeyi; Harf Devrimi gerçekleştirdi” dedi.

Bu Harf Devrimini kusura bakmasın, ama komünistler en büyük dedikleri Lenin Rusya’da başaramadı, hâlâ kriz alfabesiyle yazıp çiziyorlar ya da Japon mucizesine methiye dizen bir çok bilim adamına göstermek gerekir ki, Japonlar hâlâ Latin harflerini kullanamıyorlar.

O dönemde İsmet Paşa Atatürk’e ben bu Devrimi anlıyorum, ama “bunu altı yıla yayalım, gazetelerin bir sayfası eski Türkçe bir sayfası yeni Türkçe’ye, kitapların bir sayfası eski Türkçe, bir sayfası yeni Türkçe olsun, okullarda bunu altı yılda gerçekleştirelim” dediği öneride Atatürk; “kesinlikle hayır!.. Ne demek altı yıl? Bu yarın yürürlüğe girecek” diye 15 milyon kişiyi bir gecede, çok radikal bir biçimde okumaz yazmaz hale getirdi.

Buradan gelerek, Atatürk’ün kadına bakış açısı, mutlak bir eşitlikçiydi. Atatürk’ün kafasında hiçbir biçimde “kadın hakları” diye bir kavram yoktu. Yaptığı bütün devrimlerde, erkekler için neyse, kadınlar için de ona yönelikti düşünceleri. Örneğin, bizim hepimizin, büyüklerimizin, babalarımızın, dedelerimizin o ilk 40 yılında Cumhuriyetin anılarından öğrendiğimiz kadarıyla, bir devlet kapısına gittiğinde, bir genel müdür, bir daire başkanı, bir okul müdürünün adı kadın erkek müşterek olan, işti Kâmuran, İsmet, Deniz gibi isim gördüğünde hiçbir biçimde içeriye girdiği bir kadınla karşılaştığında şaşırmadığını, bunu bir köylünün bile içselleştirdiğini, belleğine kazıdığını, kadının da oralara gelebileceğini vurgulamıştı, Atatürk hayata geçirmişti.

Değerli konuşmacılarımızın verdiği örnek, Gül Dünya’nın öldürülmesiyle ilgili olay üzerine Türker Alkan’ın bir yazısı beni fevkalade etkiledi, onu okumak istiyorum: “Adı Müfide İlhan’dı, yanlış anımsamıyorsam, Türkiye’nin, hatta dünyanın ilk kadın belediye başkanlarından birisiydi. Yağmurlu havalarda lastik çizmesini ve yağmurluğunu giyer, işçilerin başında sokaklarda tıkanmış ‘mazgal var mı?’ diye denetime çıkardı. Mersin Halkı onu pek sever, hatta onunla gururlanırdı.

Bundan 50 yıl önceydi, şimdikinden daha az kentleşmiş, daha az eğitilmiş bir toplumdur. Ne televizyondan dünyayı izliyorduk, ne de Avrupa Birliği’ne girme gibi işler

peşindeydik. Ama bir kadın Mersin gibi büyük bir kentin başına Belediye Başkanı olarak seçip getirecek kadar, kadın haklarını içselleştirmiş olmalıydık.

1983 olmalı, Hollanda'daydım 12 Eylül darbesinden kaçıp yurtdışına sığınmış genç bir karıkocayla sohbet ediyorduk. “Ben Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kimya Bölümünü bitirdim” dedi kadın. Yüksek lisans almak için Hollanda'da üniversiteye başvurduğum ve burada kimya mühendisliği erkekler için mahsus bir dal sayılıyor. Benim kimya mühendisi olduğuma inanmadılar, Orta Doğu Teknik Üniversitesine yazı yazıp sordular, oradan olumlu yanıt gelince, beni almak zorunda kaldılar. Fakat yüksek lisans programına girdiğim için pişman oldum. Öğretim üyeleri de, öğrenciler de hep erkeklerden oluşmuş, çok sıkılıyordum”; kadına verilen bu değer Atatürk Türkiye'sinin kadına armağanı.

Biraz önce Sevinç hocam da Amerika'daki deneyimlerini anlattılar. Gerçekten Avrupa ve Amerika, halen Türkiye Cumhuriyeti'nin bu ilk dönemlerindeki, mutlak eşitlik anlayışına hâlâ gelemediler, Türkiye'de mutlak eşitlik vardı.

80 yıldan bugüne gelelim; tabii ki, buna göre kadınların statüsü fevkalade ileriye gitti. Üniversitelerde öğretim üyeleri, okullarda ve hastanelerde öğretmen, hemşire, doktor bir dönem bir tek Sabiha Gökçen olan pilot sayısı bugün Türk Ordusunda onlarca albay pilot, bayan pilot içeren bir statüye ulaşmış durumda. Bir tek benim bildiğim kadarıyla hukukçu arkadaşlar düzeltsinler, Osmanlıdan kalan bir yasaya dayanarak Türkiye'de bayanlar kaymakam olamıyorlardı. O da ata binme gerekçe gibi, o da bugün aşıldı. Benim bildiğim bugün en az beş kişi, birisi Ankara ilçelerinden Ayaş'ta halen kaymakam olan bir bayan görev yapmakta, bu da aşılmış durumda. Peki, bu niye böyle oldu, bundan kadınlar ne kadar sorumlu? Bu statü olarak ilerlerken, anlayış olarak gerileme, bayanların, kadınların anlayışında bir gerileme, toplumda bu rolün biçilmesinin ne denli, biz kadınlar mı; yoksa bugün halen erkek egemen toplumlardan oluşan dünyamızdaki tüm diğer toplumlarla...

İzin verirseniz Başkanım, bunu ikinci turda daha bilimsel bir açıklamayla, yani sade biz Türk kadını değil, dünyadaki tüm kadınların, tarım devriminden, sanayi devrimine geçişteki rollerin değişilmesi nedeniyle olduğunu, yani bunun çok belirleyici olduğunu, bundan 500 yıl önce, hatta 200 yıl önce tarım toplumunun bulunduğu dönemlerde, kadın erkeğin tarlada, bağda, bahçede eşit koşullarda çalıştığı dönemlerden

200 yıl önce sanayi devrimine geçiş sürecinde, erkeklerin fabrikalara kol gücü, beden gücü gerektiren işlere Avrupa’da yönelmesiyle, kadının eve yönelmesi sürecini nasıl etki ettiğini açıklamama ikinci dönemde, ikinci turda devam edeceğim, izin verirseniz ben burada noktalıyorum. Teşekkür ederim.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı) - Çok teşekkür ederim efendi, sağ olun.

Efendim, biliyorsunuz Türkiye’imizde, hayvancılık bittiği gibi, tarımı da dış ülkeler tarafından baltalanmakla uğraşılıyor. Fakat, IMF’nin zorlamasıyla zamlar furyası olduğu şu günlerde, sanayi Türkiye’de maalesef hiçbir şekilde doğmadan ölen bir çocuk gibi oldu. Ama, hâlâ bunun içerisinde genç yatırımcılar, genç işkademimiz olarak...

Şimdi size Nuray Karalar hanımefendiyi tanıştıracam, tanıtıyorum: Kendisi Gayt Elektronik Sanayi AŞ kuruluşunun ortağı, aynı zamanda da, Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı. Yani, bu Türkiye’de girişimcilerimizi ne kadar hevesli ve KOBİ’lerle ne kadar istekli olduğunu, ama imkânların maalesef ve maalesef, onlara fırsat çok vermediğini ve Türkiye’nin üreten değil de, tüketen, yani dış pazarların mal sattıkları bir ülke durumuna, maalesef hızla getirildik ve getiriliyoruz. Ümidimiz böyle genç girişimciler.

Buyurun Nuray hanımcığım.

Nuray KARALAR (Gayt Elektronik Sanayi AŞ Kurucu Üyesi ve Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı)- Böyle bir panel için çok teşekkür ediyorum.

Ben bugün bir sanayici, işkademisi olarak karşınızdayım. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde öğrenciyken, 1000 dolar sermayeyle tabii, 1989 yılında yaklaşık sıfır sermaye sayılır. 1 000 dolar sermayeyle kurulan bir firmanın şu anda 15 yıl içinde, dünya devleriyle işbirliği içinde ve ihracat yapan bir firma haline getiren bir işkademisi olarak belki karşınızdayım. Belki, ben küçük bir örnek olarak, yaşadıklarımı aktarmak istiyorum; çünkü Türkiye’de çok başarılı işkademileri var.

Ben belki bu tür vesilelerle, bu tür panellerle 15 yıl önce Türkiye nasıldı, nerelere gelindi? Benim gözlemlerimi aktarmak istiyorum. Tabii, o dönemlerde hâlâ da olan, iş arama, iş kur mantığıyla, bizim kurmuş olduğumuz firmamız, şu anda “dünyaya ihracat yapıyor” dedim. Burada tabii, bir işkademisi kimliğiyle gerçekten başlangıç çok zordu. Türkiye adetleri, gelenekleri, göreneklerinin çok yoğun yaşandığı bir ülke. Özellikle

sanayi, erkeklerin egemen olduğu bir yer olarak görülür. Fakat, şunu söylemek isterim ki: Ben eğer bu getirmiş olduğum başarılarla bunu genç girişimcilere gösterebiliyorsam, ne mutlu bana. Tabii, yaklaşık bu 15 yıl içinde gözlemlediklerim, işim gereği yurtiçi, yurtdışı seyahatlerim oluyor.

Öncelikle, Türkiye'nin hâlâ gece yarısı ekspresinde o filmi izleyenler, Türkiye'yi hep o şekilde görüyorlar, ben buna çok yakından şahit oldum. Özellikle, büyük firmalara bir Türk kadını, Türk iş insanı kimliğiyle gittiğimde, Türkiye'de hâlâ bir erkeğin dört bayanla evli olduğu, tabii bunu Türkiye'ye hiç gelmemiş insanlar bu şekilde görüyor, maalesef çok yanlış bir izlenim var. Bu izlenimi eğer ben bir Türk bayanı olarak kırabiliyorsam, bunu gösterebiliyorsam, "ne mutlu bana" diyorum. Bu gezilerimde, yaklaşık bir Türk iş insanının yanı sıra bir turizm ve kültür elçisi olarak nitelendiriyorum ve Türkiye'yi de en iyi şekilde de tanıtmaya çalışıyorum. Tabii, Türkiye'de iş hayatında bir bayan olarak başarılı olmak durumundasınız; iyi bir eş olmak durumundasınız. Anneyseniz ki, benim de iki çocuğum var, iyi bir anne olmak durumundasınız; çocuklarınıza iyi zamanlarınızı ayırmak durumundasınız. Yani, kadınlarımızın esasında, işi çok zor, çok ağır bir yük, çok ağır bir sorumluluk. Bunu ancak, kadınlarımızın toplayıcı, birleştirici özelliği sayesinde ayakta durduğu inancındayım, bunu kendimde de görüyorum. Dolayısıyla, iş hayatında kadınlarımızın başarılı olduğu inancındayım.

Aynı zamanda, Kadın Girişimciler Derneğine üye oldum ki, Türkiye'deki kadınlarımızı daha yakından inceleyebilmek açısından. Şu anda Kadın Girişimciler Derneği, yani KAGİ-DER çok güzel çalışmaları var. Yeni iş kurmak isteyen, ama bir türlü açılmayan, nasıl yapacağını bilemeyen kadınlarımıza, Avrupa Birliği fonlarıyla çok güzel imkânlar tanıyor. Bizler de tabii, bunları Türkiye'de bunu duymamış olan bayanlara söyleyip, cesaretlendirmek istiyoruz. Şu anda da çok güzel örnekleri var. Haziran ayında yapılacak olan OECD toplantısında da, yine bu KAGİ-DER burada bir seminer verecek.

Türkiye'deki bayanların dünya çapında diğer bayanlarla kıyaslandığında, üst düzey yönetici bir firmanın ortağı olduğunu gözlemleyebiliyorum. Çünkü, yurtdışına gittiğimde, maalesef bayanlar daha alt görevlerde görüyorum, yani Türkiye; biraz da moral vermek istiyorum. Bugün hep sorunlardan bahsettik, esasında bu sorunlar hep bilinen sorunlar. Benim buradaki isteğim, inşallah bugün bu sorunların birkaçına bir

çözüm bulabiliriz. Sayın milletvekillerimiz de burada, bizleri Hükümette temsil eden vekillerimiz burada. Buna eğer bir çözüm bulunabilirse ne mutlu.

Ben soru cevap bölümünün daha faydalı olacağı inancındayım, bu sebeple de çok daha fazla tutmak istemiyorum.

Hepimizin 8 Mart Kadınlar Gününü kutluyorum.

Ayseli GÖKSOY(Oturum başkanı)- Çok teşekkür ediyoruz.

Bütün genç kızlarımızın, bütün genç hanımlarımıza sizin gibi örnek, sizin gibi burada benim gördüklerim var. Onlar da her biri kendi dalında çok güzel şeyler yapan, genç hanımlar var. Gönül istiyor ki, Türkiye'de kadın, işte biraz evvel arkadaşımızın da okuduğu gibi, Sayın Yenişehirlioğlu'nun dediği gibi, saatlerle bir ev kadını, tabii hepimiz ev kadınıyız, hepimiz anneyiz. Ama, önce birey olarak da toplumda faydalı şeyler yapan kişiler olalım ve evi de hep beraber paylaşalım istiyorum, değil mi efendim?

Bir soru geldi, mevcut kanunun çok iyi ifade edildiği bu panelde göstermiştir ki, artık topluma devlet yoluyla yasal müdahale yolu göstermesi gerekmektedir, devamı da var. Ben iki milletvekilinden bu soruya cevap istiyorum.

Prof. Dr. Nevin Gaye ERBATUR (CHP Adana Milletvekili) - Teşekkür ederim.

Sevgi hanımdan geliyor, bir dönem önceki DYP milletvekilimiz. Gerçekten kadınlarla ilgili birçok yasa önerisi de hazırlamış parlamenter arkadaşımız. Ben çok teşekkür ediyorum bu soruya. Gerçekten önemli, çünkü ülkemizde kadınların bir temsil eksikliği sorunu var. Bu temsil eksikliği sorununu aşmamız için, mutlaka bizim olumlu ayrımcılık uygulamamız lazım. Olumlu ayrımcılığı yaşamın her alanına uygulamadığımız sürece, kadınların yaşamın her alanında eşit temsilini sağlamamız mümkün olmayacaktır.

Kadınları yaşamın her alanında eşit temsil ettirmedığımız sürece de, sorunları çözmemiz mümkün olmayacaktır. Çünkü kadınların yaşam deneyimi farklıdır; bu farklı yaşam deneyimlerini, yaşamın her alanına katmaları gerekir. Bu yaşam deneyimleri, yaşamın her alanına katılmadığı sürece, biz eşitlikten, toplumun ilerlemesinden söz

edemeyiz. Hatta ben biraz daha ileri gideyim, biz 80 yıldır uğraşıyoruz, 80 yıldır eşitliği bir türlü yakalayamadık.

Mustafa Kemal Atatürk bir örtülü kota uygulayarak, 1935 yılında 18 kadın parlamenterin Parlamento'ya girmesini sağladı. Bir çok kız çocuklarını yurtdışına yollayarak, mühendis, mimar, sanatçı olması için yönlendirdi ve böyle bir yol model çizdi. Ama bugün biz hâlâ o noktalara geri gelemiyoruz; o günkü noktaya ulaşamıyoruz. İşte bu nedenle bir eşitsizlik söz konusu. En temelde husus da katılımı tam sağlamak için, Anayasanın 10 uncu maddesine bir fıkra eklenmesi. Bizim Anayasamız “herkes renk, ırk, dil, din, cinsiyet bakımından eşittir” diyor. Ama, bu eşitliği tanımlamıyor, eşitliği tanımlamadığı için de, bir fırsat eşitliğinden söz edemiyoruz. Fırsat eşitliğinden söz edebilmek için, bir fıkrayla 10 uncu maddeye bir hak eşitliği, fırsat eşitliği tanım koymamız lazım.

Bunu yapmak gerek, biz Cumhuriyet Halk Partisi olarak bunu kadın programımıza da, seçim bildirgemize de koyduk. Böyle bir çalışmanın gerekliliğine inanıyoruz. Bunu değiştirirsek ancak, Siyasi Partiler Yasasının bazı maddelerini değiştirerek, olumlu ayrımcılık ve kota uygulaması getirebileceğiz. Sonra siyasi katılım, siyasi temsil gerçekleştirilebilecek. Olumlu ayrımcılık yaşamın her alanında gerekli, yani sadece siyasette değil, üniversitedeki öğretim üyelerinin Türkiye ortalamalarına bakarsak yüzde 35'i kadın, ama bugün baktığımızda iki üniversitemizde kadın rektörümüz var. Dekanlarımızın sayısı son derece az. Demin arkadaşım örnek verdi, öğretmenlerin büyük çoğunluğu kadın, ama müdürlerin büyük çoğunluğu erkek. Yani kadınlar yönetim kademesine gelmiyor; yönetim kademesine gelmeyince de değiştiremiyorsunuz, deneyimlerinizi katamıyorsunuz. O nedenle, bu olumlu ayrımcılık meselesini yaşama geçirilmesi önemli.

Biz kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi sözleşmesini 1985'te imzaladık; 2002'de de ihtiyari protokol imzaladık ve yaşama geçirdik. Yani biz diyoruz ki, kadınlara erkek arasındaki eşitsizliği kaldırmak için, her türlü yasal önlemi alacağız. Bunu uluslararası sözleşmelere imza atarak beyan ettik, ama maalesef bunu yaşama geçiremedik. Umuyorum bu parlamento, eşitsizliği ortadan kaldıracak düzenlemeleri yapacaktır. Başbakan Tayyip Erdoğan'da bu yerel seçimler dolayısıyla, kadın temsilindeki eşitsizliğinden söz etti. Ben buradan hepinizin önünde Sayın Başbakan'a çağrı

yapıyorum: Bunun yolu Anayasanın 10 uncu maddesine bu fıkranın eklenmesidir; bu fıkranın eklenmesini gelin hep beraber yapalım ve bu sorunu aşalım. Artık Türkiye'de de, 80 yıl sonra Mustafa Kemal'in istediği, kadınların eşit temsilini, yaşamın her alanında hayata geçirelim. Teşekkür ederim.

Av. Nimet ÇUBUKÇU (AKP İstanbul Milletvekili) - Sayın başkan aynı soruya benden de bir cevap rica ettiğiniz için cevaplandırmak istiyorum: Parlamentoda Anayasa Komisyonu Üyesi ve bir hukukçu olarak, şunu söylemeliyim ki: Cinsiyet eşitsizliğini vurgulayan 10 uncu maddede biliyorsunuz daha önceden yoktu, cinsiyet de ilave edildi. Zaten Avrupa Birliği normlarında talep edilen de buydu. Bundan farklı bir uygulamanın metin olarak anayasada yer alması, hukuki anlamda bilimsel bir açıklama yapıyorum, sakın bu konuda bir yanlış anlaşılma olmasın. Ama anayasalar, ülkenin en önemli normatif hiyerarşik tabloda en üstte bulunan yasalarıdır. Dolayısıyla, anayasaların düzenlemelerinde böyle ayrımlar, maddeler, fıkralar ve ayrıntılar olmaz. Bu ayrıntıları mevcut yürürlükteki bu eşitlik maddesine dayanarak, yürürlükteki eşitliliği engelleyen tüm yaslarda gerekli düzenlemeleri yaparak, bu sorunu çözersiniz. Ama, anayasada böyle bir düzenleme yapmış olmanız, sorunu çözmenizde bir katkı sağlamadığı gibi, olumlu bir etki, yani bilimsel olarak anayasalar değildir bunun yeri. Anayasal düzenlemeler değildir, ama eğer bir siyasette temsil problemini tartışıyorsak, Siyasi Partiler Yasası ve Seçim Kanununu değiştirmeniz gerekir. Eğer idari organlarda kadın temsilini sağlayamıyorsanız, sosyal bir eşitsizlik söz konusuysa, her şeyden önce, hâkim ve savcılar alanı içinde yüzde 10 halin kadına uygulanan bir kota söz konusu. Kaymakam olabiliyorlar, evet olabiliyorlar, ama olabiliyorlar mı, müracaat edenler içerisinde?

Ben bütün bunların ayrıntılı olarak düzenlenmesi, en tepe üst şemsiye, anayasada yapacağımız bu değişikliğin bütün hepsine sirayet edeceğini veya böyle algılanacağını düşünmeniz, çok olumlu katkı yapacağımı düşünmüyorum. Ama, anayasa kendi içinde, kısa, öz bir felsefeyi ortaya koyar. TC Anayasası da bu anlamıyla, özellikle Avrupa Birliği sürecindeki değişiklikler doğrultusunda demokratik, temel insan haklarını en iyi şekilde kullanılabilir bir hale gelmiştir. Buna rağmen, anayasada halen değişiklik gerektiren maddeler vardır. Bu da düşünülebilir, üzerinde tartışılabilir diye düşünüyorum. Toplam 37 ile 50 maddelik bir yeni reform paketi üzerinde komisyon olarak çalışıyor, Anayasa Komisyonu Üyesi olarak da söyleyebilirim bunu rahatlıkla.

Orta vade değil, uzun vadede gerçekleştirmeyi taahhüt etmemize rağmen Avrupa Birliğine ilk süreçte anayasa reform paketi de hazırlanacak. Genel bir çerçeve içinde de bunu tartışılabilir buluyorum. Teşekkür ediyorum.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ederiz efendim, sağ olun.

Bir arkadaşımızın bir sorusu geldi; “Kadın öğretmen olarak çok da, niçin milletvekili yok?” diyor ve ilkokuldaki kız talebe sayısının erkeklerden daha çok olduğunu vurguluyor. İyi bir niyet mi; bilemiyorum, herhalde bu büyük şehirlerde sizin düşünceniz.Buyurun.

Yudusev ARIĞ (Atatürk Çizgisi Platformu Başkanlar Kurulu Üyesi)-
Bir;Oy potansiyeli azalmış partilerin kadın adayları çoğunlukta,Milletvekili kanunlarından;

İkincisi; Eşitlik Kanunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

Üçüncüsü; taş fırın erkeklik ve light erkeklik hakkında ne düşünülür?

Dördüncüsü; siyasi partilerin kadın üye sayısı, erkek üyelere nispetle çok az, ne yapmalı da kadın üye olmayı özendirmeli? Ankara'nın dış ilçelerinde ilköğretim okullarının kız öğrenci sayısı, erkek öğrencisinden daha fazla bunu biliyor musunuz? Saygılarımla.

Prof. Dr. Rengin ERDAL (Başkent Üniversitesi Başhekimi)- Çok teşekkür ediyorum, bu sorular bizlere destek oluyor.

Böylece Sayın Başkanım ben ikinci bölümdeki konuşma hakkımı da bu sorulara toptan cevap vererek bitirmiş olacağım.

Aslında tarım toplumunda, kadın ve erkeğin eşit olduğu düzen 19. Yüzyılda sanayi devrimine geçişle bozulmuştur; yani, tarlada, bağda, bahçede eşit çalışan kadınlar, kentleşme ve şehirler de olmasıyla, erkeklerin fabrikalara gitmesiyle, evde hizmet üretimiyle sınırlandırılmışlardır. Biraz önce hocamın sınıfladığı, sabah kalkıp çocukların hazırlanmasıyla, yedirmeleri, içirmeleri, evin temizliği, temizlik hizmetleri, çamaşırların yıkanması, yatakların toplanması, yemeğin hazırlanması, evde çarşı pazar işlemlerini yapılması, mutfığa girilmesi, okuldan karşılama, eğitimlerine hizmet gibi, özünde iş analistlerinin yaptığı çalışmaların sonucunda bir ev kadınının yaptığı işi hizmet veya mala dönüşümü değerlendirmeye, bir marangozun yaptığı işe eşdeğer bir iş yükü oluyor.

“Jül değeri” denilen hesaplama, yani hiç ev işi yapmasa, sabahleyin eşiyle çıksa, o işi yaptığındaki harcayacağı enerjıyla, bir marangozun üreteceği masayı, sandalyeyi, dolabı üretebilecek bir enerji harcıyor.

Yenişehirlioğlu Hocamın kullandığı verilere sık sık dönüş yapacağım. Atatürk'ün bize vermiş olduğu mutlak eşitlikçi kadın haklarını kullandığımızı varsayarak işyerinde öğretmen olarak başlıyoruz, doktor olarak başlıyoruz, hemşire olarak başlıyoruz. Bu bizim yaptığımız ev işlerinin hepsi ek işler, erkek arkadaşlarımızla eşit olarak yaptığımız işlere. Örneğin, benim doktor arkadaşım ya da asistan arkadaşımınla biz 24 saat nöbet tutuyoruz. Ertesi gün saat 5'te eve gittiğimizde, o duŐunu alıp, banyosunu yapıp kitabına gömülürken, kadın hâlâ devam ediyor. Niye devam ediyor? Zeytinyağlı piŐirmeyi, çocukların çamaŐırlarını makineye atmayı, çünkü yarın kadın gelecek ki, hiç olmazsa kadına ütüyü yaptırısın kadına diyerek, dersleriyle ilgili birtakım organizasyonlar, eve derse gelecek hocanın ya da çocuğun gireceği hocanın organizasyonu gibi beyni bir taraftan çalışıyor; ama aynı statüdeki erkek arkadaşı kendi mesleğine yönelik yatırım yapıyor. Erkekle eşit koşullarda olması durumunda, ikisi de 40 saatlik çalışıyor, ama kadın 32 saat fazla 72 saat alışıyor.

Ülkemizde bu, dünyanın her yerinde bu, hepimizin evine gelen temizlikçi kadınıımız var. Ama bulaŐık, yemek piŐirme, çocuğun eğitimi, organizasyon, sevgi, Őekkat, bütün bunların eklendiğini düşünürsek, kadının üzerine, yarıŐta geride kalıyor erkek meslektaŐından. O zaman ne oluyor? Siyasi partiler, içimizde hepimiz Şu anda sosyal statüsü fevkalade yüksek bu ülkede kaymak takımının insanlarıyız. Şimdi, hangimizin evine kadın gelmiyor, yani evdeki işleri de içinizde siz yapıyorsanız, biz yapıyorsak, bu bizler adına bir mucize.

Burada göz ardına atamayacağımız nokta, kadının emeğinin, yani ev kadını olarak hizmet üreten, mal yerine hizmet üreten, temizlik hizmeti, beslenme hizmeti, sağlık hizmeti, eğitim hizmeti gibi, hizmet üreten ailenin içindeki kadının iş yükünün üzerinden alınması lazım. Bu alınmadığı sürece biz kota, kadına kota ayrılması aŐaęılanmasıdır, bu benim görüşüm. Yani, kadına biz yüzde 25 kota verelim, biz hak edemiyoruz , layık değiliz, erkekler bize lütfedecek, benim kişisel bakış aım böyle.

Burada bu ince çizgiyi bizim çözümlememiz, siyasete fevkalade büyük görev düşüyor. alışan kadının ürettiği hizmetin, ev hizmetlerinin bir hizmet sektörü olarak, bir

iş istihdam alanı olarak, organizasyonu yapacak parti fevkalade önü açacaktır. Bir süre sonra ihtiyacımız kalmayacaktır, erkeklerin de bu hakları vermesi için, tekrar ortaya çıkmaya diye düşünüyorum Sayın Başkanım.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Sağ olun efendim.

Evet, bu sorular hakkında Sayın Prof. Sevim hanımefendiden ve siz Sayın Yenişehirlioğlu'ndan da ufak birer konuşma alayım.

Prof. Dr. Sevim Dinçer CENGİZ (Ankara Üniversitesi Ana Bilim Dalı)- Önce 5 inci soru; “Ankara'nın dış ilçelerinde ilköğretim okullarının kız öğrenci sayısı erkek öğrencilerden daha fazla bunu biliyor musunuz?” diye bir soru var. Tabii, Ankara'nın ilçeleri artık Ankara'nın içi gibi, hem ekonomik yönden, hem de eğitim düzeyi olarak, Orta ve Doğu Anadolu ilçeleri gibi değil. O nedenle, haklarının bilincinde olup, ekonomileri de iyi olduğu için, kız çocukların okumasını teşvik etmeleri gibi bir özellikleri var. Bu güzel bir şey, belki ileride, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'da da eğer biz ekonomik refahı sağlarsak, eşitliğin kullanmasını biraz daha zorlayabileceğimiz gibi bir düşünceyi de bu sorunuz doğruluyor zaten.

Bir de “eşitlik hakkında ne düşünüyorsunuz” dediniz. Eşitlik konusunda da ben çok mesafe aldığımıza inanıyorum. Buna bir örnek olarak asistanlığımdan size örnek vereyim. Benim asistan olarak girdiğim zaman da, şimdiki gibi merkezi bir sistem yoktu. Girmek istediğiniz kliniğin hocaları ve hatta kürsü başkanı buna karar verildi. İmtihani geçseniz dahi eğer hanımsanız ve bekarsanız, sizden evlenmeyeceğiniz sözü alınırdı. Eğer evliyseniz, doğurmayacağınız sözü alınırdı. Sevinç hocam gayet iyi bilecekler.

Şunu unutuyorlardı ki, onları doğuran analar da, bizler gibi gebe kalan, reglisi olan, doğuran insanlardı. Onu unutuyorlardı, ama bunların olmaması gibi bir şartları vardı. Bugün artık çok şükür, böyle bir şey kalmamıştır, çünkü senle bir imtihanla yerleştiriliyorlar. Dolayısıyla, kadın erkek, eşit olarak istediği branşta eğer başarırsa ihtisasına devam edebiliyor. Ama, acaba kariyer yapmaya karar verdiği zaman, bu oluyor mu?

Yine, pek çok branşta olduğu gibi, büyük Atatürk sayesinde Cumhuriyetin ilk yıllarında daha üniversitenin temelleri atılınca bu yönden de kadın erkek olarak eşitlik daima düşünülmüş. Ama erkek egemen bir toplum olduğumuz için, bu eşitliğe çok uyulamamış. Yine, şöyle bir örnek vereceğim: Mesela, 2001 yılı verilerine göre, 90757

toplam hekim var, bunun 18 bini üniversitelerde. Acaba, üniversitelerde eşit mi dağılmış bunlar? Büyük şehirlere bakarsanız eşit gibi görülüyor. Mesela, Ankara Tıpta 283 profesör var, 178'i erkek, 105'i kadın. İstanbul Tıpta 303 profesör var, 195'i erkek, 108'i hanım. Doğuya doğru gidelim Van'ın 100. Yıl Üniversitesinde 9 profesör var, 8 profesörü erkek, 1 profesör de kadın. Görüyorsunuz dengeler nasıl değişiyor. "Doçent kaç tane?" diye bakıyorsunuz; toplam 21 doçent var, 20'si erkek, 1'isi kadın. Sivas Cumhuriyet Üniversitesine bakalım; 43 profesör var, 30'u erkek, 13'ü kadın biraz daha Orta Anadolu olduğu için belki, 26 tane doçenti var, 15'i erkek, 11'i kadın. Diyarbakır'a gelelim; toplam 44 profesörü var, 38'i erkek, 6'sı kadın, toplam 52 doçenti var 44'tü erkek, 8'i kadın. Yani dağılım eşit değil, niye değil?

Burada tabii, yine eskiye dönük de bir örnek vermek gerekiyor. Ben 1982 yılında profesör oldum. Ben oluncaya kadar da, kadın doğumda hiç hanım profesör yoktu. Bu da yine, buna karar verenlerin erkek olması nedeniyledi. Çünkü, hanımlar birazcık kendilerine daha yakın hissettikleri için, hanım doktoru tercih ediyorlardı, bir de öğretim üyesi olursa, bizi tercih etmezler gibi bir yanlış düşünce hakimdi. Ama şanslıydım ki, benim hocam destekleyen bir insandı, 17 yıl yurtdışında çalışmıştı. Erkeklerden en az 2-3 misli daha çok çalışarak bunu kazanabildim. Şimdi, öyle değil, o zincir kırıldı, pek çok sayıda öğretim üyemiz her yerde var. Zannediyorum, bir tek ürolojide yok kadın öğretim üyesi, bu da branşın gereği gibi, hanımlar arzu etmediği için olmuyor, yoksa arzu ederlerse bunlar tabii ki, olabilecek durumda.

Peki, niye acaba, Doğuda, Güneydoğu Anadolu'da daha az, orada erkekler mi engelliyor? Hayır böyle bir şey yok. Oranın sosyoekonomik durumu nedeniyle de az tercih ediliyor. Kadınlar kendilerini orada biraz daha güvende hissetseler, kadınlara erkeklerle eşit muamele edilse, o zaman sanıyorum ki, onlar da buralarda öğretim üyesi olmaya talip olacaklar. Teşekkür ediyorum.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Çok teşekkür ederiz.

Evet, sizden de kısa bir konuşma alalım, sonra toplantıyı bitireceğiz.

Prof. Dr. Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU(Başkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dekanı) - Evet kısaca ben de eşitlik konusuna değinmek istiyorum, ben biraz farklı düşünüyorum. Özellikle genç ve yeni mezun doktora öğrencilerimizi, yeni mezun olan kadın öğrencilerimizi yolladığımız zaman, o

üniversitelerde, asistan düzeyinde onları son derece caydırıcı davranış biçimleriyle karşılaştıklarını gelip bize iletiyorlar. Dolayısıyla, bu eşitsizliği bir yerde, sadece erkeklere bağlamak haksızlık olur diye düşünüyorum. Bunun arkasında politik gerekçeler de var. Aynı şekilde, bu eşitsizlik kavramı da, yine belki kadın erkek eşitsizliğinden biraz daha büyük bir düzeyde bakmak lazım. Eğer siz demokrasi kültürünü yerleştiremiyorsanız, aile düzeyinde, toplum düzeyinde, ülke düzeyinde eşitlik kültürünü nasıl yerleştireceksiniz? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Sevim Dinçer CENGİZ (Ankara Üniversitesi Kadın Hastalıkları Ana Bilim Dalı)- Bir konuda düzeltme yapmak istiyorum; ben “yıllar öncesinde böyle bir erkek egemen toplum olduğumuz için engelleniyordu” dedim. Şu anda ki eşit olarak yerleştirilmeme nedenini de sosyoekonomik duruma bağladım.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Doğru haklısınız. Efendim, küçük bir konuşma da sizden alalım ve Atatürk’e saygılarımızla bugünkü toplantıyı bitireceğiz, ama cevaplara bilahare devam edeceğiz.

Nuray KARALAR (Gayt Elektronik Sanayi A.Ş Kurucu Ortağı ve Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı)

İzin verirseniz bir soruya cevap vermek istiyorum, Sayın Tamer Müftüoğlu sormuş.

Birinci soru, firmanız hakkında biraz bilgi verir misiniz? Ciro, ne üretiyorsunuz, müşterileriniz kimler, ihracatınız var mı, kaç personel çalıştırıyorsunuz? İkinci soru da; sizin geçen ay bir ödül aldığınızı biliyoruz, bu ödülle ilişkin bilgi verir misiniz? Hocam, ben tabii, çok firmadan bahsetmedim, burada kadınlarla ilgili bir toplantı, bir panel olduğu için, ama ben de tabii, firmamız Savunma Sanayi ağırlıklı hizmet veren yüzde 40 Türk Silahlı Kuvvetleri ve dünyadaki Türk Silahlı Kuvvetlere hizmet veren, yüzde 35 sivil sektöre, yüzde 25 devlet sektörüne, elektronik üretim yapan ve yazılım geliştiren, şu anda ODTÜ Tekno-kentte yazılım geliştiren bir tesise sahibiz. Yapmış olduğumuz ihracat, 2001 yıl krizinde, sadece Japonya’ya, yani terciye tere sattık diyebilirim. Japonya’ya 4 milyon dolar civarında bir ihracat gerçekleştirdik. Şuanda da yapmış olduğumuz 12 milyon dolarlık cironun yüzde 50’si ihracattır. Yeni almış olduğumuz işlerle de kazandığımız ihaleyle, 2004 yılında ciromuz 35 milyona çıkacak.

Firmam yaklaşık 180 kişiye hizmet veriyor, istihdam sağlıyor. Aynı zamanda, üniversitelerle işbirliği yaparak, gerek Anadolu Üniversitesinde, Çukurova Üniversitesinde öğrencileri üretim zincirinin içine sokuyoruz. Üreten bir öğrenci mezun olduğunda belli bir iş tecrübesiyle mezun olsun dileğindeyiz. Bu nedenle de part time öğrencileri çalıştırıyoruz. Geçen ay bir ödül aldım, Dünya Genç Girişimci Yarışmasında Türkiye'yi iş planlaması dalında bir birincilik getirdim. Bu tabii, değişik ülkelerden yaklaşık 20 ülke içinde Arjantin, Tayvan, Almanya, İngiltere vardı. Dünya platformunda Türkiye'yi bir Türk bayanı olarak temsil etmek benim için çok gurur vericiydi. Bunun için de teşekkür ediyorum.

Ayseli GÖKSOY (Oturum Başkanı)- Teşekkür ediyorum, biz de gurur duyduk.

Efendim, toplantımızın ikinci bölümünde burada noktıyoruz., fakat bu bölümü bitirirken, bütün bu konuşmalar çerçevesinde gördük ki, bize bu günleri getiren büyük Atamıza bir ant içerek bu birinci bölümü ara vermek istiyorum. Hep beraber ayağa kalkarsak, efendim, andımı şöyle demek istiyorum: Büyük Atam; bize verdiği tüm haklar için sana minnettarız, bu hakları sonsuza kadar, ülkemizin bağımsızlığıyla beraber koruyacağımıza, tüm ülke kadınları, Cumhuriyet kadınları olarak ve tüm demokrasi ve Cumhuriyete yürekten inanmış Türk Halkı olarak, sana söz veriyoruz ve ant içiyoruz.

İnanıyorum ki, bu güzel ülkemizi hiçbir çarpık ideolojiye, çarpık düşünceye ne teslim ederiz, ne ettiririz, çünkü bu ülke bizim. Bu ülkeye kan dökerek alındı ve tek bir toprağını bile, Sayın Tansu Çillerin “bir çakıl taşını vermeyiz” derdi. Onun gibi, tek bir taşın dahi kimseye ne veririz, ne de verdiririz. Kıbrıs'ımızı da, ülkemizi de sonsuza kadar savunacağımıza hep beraber bir kez daha ant içiyoruz.

----&----